

УДК 17

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v052.2024.27>**І. М. Ушно**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3660-3666>

кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософії та суспільних наук

Національного аерокосмічного університету

імені Н.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

В. В. ОлещенкоORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-9907-5924>

аспірант кафедри філософії та суспільних наук

Національного аерокосмічного університету

імені Н.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

ЕТИКА ПОСТГУМАНІЗМУ:**СВОБОДА ОСОБИСТОСТІ В ЕПОХУ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ДЕТЕРМІНІЗМУ**

Постановка проблеми. Сучасні технологічні досягнення, зокрема штучний інтелект, біоінженерія та нейроінтерфейси, докорінно змінюють уявлення про людську суб'єктність і свободу. В епоху постгуманізму традиційне розуміння автономії особистості стикається з викликами, пов'язаними з кіборгізацією, цифровою ідентичністю та алгоритмічним управлінням поведінкою. Це ставить питання про межі людської свободи, відповідальність за власну модифікацію, рівний доступ до технологій та цифрового контролю які можуть суттєво змінити саму природу людини. Аналіз цих аспектів є вкрай важливим для осмислення майбутнього суспільства та розробки етичних принципів, що гарантуватимуть збереження автономії особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки тематика обраної статті актуалізує проблеми сучасного інформаційного суспільства, у якості аналітичної бази були обрані роботи іноземних та українських авторів що було опубліковано не раніше 2010-х років, але при цьому деякі концепції та поняття використані в статті, запозичені з робіт 20 та навіть 19 століття. Так, поняття «технологічного детермінізму», було описано ще Карлом Марксом в роботі «Злидні філософії» [1], та «Теорії бездіяльного класу» [2] Торстейна Веблена наприкінці 19 століття, проте чітко визначений він був лише у другій половині 20 століття в роботах Кларенса Айреса (1944), який розвинув інституційну економіку Веблена, зосереджуючись на впливі технологій на економічний розвиток та суспільні інститути. В роботі Маршалла Маклюена «Розуміння медіа: розширення людини» [3] (1964) автор популяризував ідею, що медіа та технології формують людське сприйняття та суспільні структури. Ленгдон Віннер в статті «Чи мають артефакти політичне значення?» [4] (1980) критично аналізує технологіч-

ний детермінізм, досліджуючи, як технологічні артефакти можуть впливати на політичні та соціальні відносини.

Беручи до уваги вищеописані роботи виключно як історико-філософську базу для відслідковування напрямку розвитку дослідження у цій статті ми зосередимось на баченні проблеми нашими сучасниками: Шошанна Зубофф «Епоха капіталізму нагляду: Боротьба за людське майбутнє на новому кордоні влади» (The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power). PublicAffairs, 2019 [5]. В роботі описано, як великі технологічні корпорації використовують особисті дані для прогнозування та впливу на поведінку людей, створюючи нову форму капіталізму – «капіталізм нагляду». Авторка досліджує вплив цих практик на демократію, свободу та особисту автономію. Девід Роден «Постгуманне життя: Філософія на межі людського» (Posthuman Life: Philosophy at the Edge of the Human). Routledge, 2014 [6]. Роден досліджує концепцію постгуманізму, ставлячи під сумнів традиційні уявлення про людську природу та моральність в умовах швидкого технологічного прогресу. Він розглядає можливість існування постлюдей, чия свідомість та досвід можуть бути радикально відмінними від наших. Н. Кетрін Хейлз «Як ми стали постлюдьми: Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці» (How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics). University of Chicago Press, 1999 [7]. Хейлз аналізує, як розвиток кібернетики та інформаційних технологій змінює наше розуміння тіла, свідомості та ідентичності. Вона досліджує, як ці зміни впливають на наше сприйняття людяності в цифрову епоху. Клаус Шваб «Четверта промислова революція» (The Fourth Industrial Revolution). Crown Business, 2017 [8]. Шваб досліджує, як поєднання фізичних, цифро-

вих та біологічних технологій змінює суспільство, економіку та індивідуальну свободу. Він піднімає етичні питання щодо майбутнього людства в умовах технологічного детермінізму. С. Метью Ляо (ред.) «Етика штучного інтелекту та робототехніки» (The Ethics of Artificial Intelligence and Robotics). Oxford University Press, 2020 [9]. В цій збірці статей розглянуті різні етичні аспекти розвитку штучного інтелекту та робототехніки, включаючи питання автономії, контролю та впливу на людську ідентичність. Щодо українських публікацій, то найбільший вплив на цю статтю справили: Наталія Стратонова «Морально-етичні проблеми трансгуманізму» (Moral and Ethical Problems of Transhumanism), 2018 [10]. Стаття аналізує вплив технологій на сучасне суспільство та зміну людської природи в рамках трансгуманізму. Авторка досліджує морально-етичні дилеми, що виникають через технологічний прогрес, включаючи питання кіборгізації, генетичних модифікацій та постгуманістичної ідентичності. Також згадується вплив технологій на філософські концепції особистості, свідомості та самовизначення. Андрій Горбатюк «Феномен технокультури в контексті трансгуманізму: взаємодія між людством і технологіями» (Phenomenon of Technoculture in the Context of Transhumanism: Interaction between Humanity and Technology), 2023 [11].

Метою цієї статті – на підставі дослідження етичних аспектів постгуманізму в контексті свободи особистості, що перебуває під впливом технологічного детермінізму, виявити зміни в моральних орієнтирах людини, викликані стрімким розвитком штучного інтелекту, біотехнологій та цифрових систем, а також показати їхній вплив на автономію особистості, відповідальність та етичний вибір у нових соціокультурних умовах.

Об'єкт дослідження: взаємозв'язок між технологічним прогресом і свободою особистості в рамках постгуманістичної етики. **Предмет дослідження:** етичні принципи та концепції постгуманізму, що визначають свободу особистості в умовах технологічного детермінізму.

Виклад основного матеріалу. Технологічний детермінізм як концепція бере свій початок ще з середини XIX століття, коли Карл Маркс та Фрідріх Енгельс у своїх роботах наголошували на вирішальній ролі матеріального виробництва в історичному розвитку суспільства. Маркс писав: «Ручний млин дає вам суспільство з феодалом; паровий млин – суспільство з промисловим капіталізмом» [1, с. 62]. Ця теза з «Злиденності філософії» (1847) ілюструє основну ідею матеріалістичного розуміння історії: технологічні зміни визначають соціально-економічні формації та зміну суспільних відносин. У своїй головній праці «Капітал» (1867) Маркс розвиває цю ідею, ствер-

джуючи, що продуктивні сили (технології, засоби виробництва) є базисом, що визначає надбудову суспільства [18].

На межі XIX–XX століть концепція технологічного детермінізму набула розвитку в роботах Льюїса Генрі Моргана та Торстейна Веблена. Американський антрополог Морган у своїй книзі «Давнє суспільство» (1877) запропонував модель еволюції людства, яка базується на технологічному прогресі [20]. Він виділив три стадії суспільного розвитку – дикість, варварство та цивілізацію і вказав, що перехід між ними зумовлений саме технологічними досягненнями, такими як розвиток сільського господарства, появи писемності тощо.

Торстейн Веблен, у свою чергу, у книзі «Теорія бездіяльного класу» (1899) наголошував, що в умовах індустріального суспільства саме інженери та технічні спеціалісти мають найбільший вплив на соціальний розвиток, а не політики чи фінансисти [19]. Таким чином, він сформулював ідею «інженерного детермінізму», яка стала важливим елементом подальших теорій технологічного детермінізму.

У другій половині XX століття концепція технологічного детермінізму набула нового розвитку, особливо в контексті переходу від індустріального до постіндустріального суспільства. Одним із найвпливовіших дослідників цього процесу став Деніел Белл, який у своїй книзі «Прихід постіндустріального суспільства» (1973) описав зсув від виробничої економіки до економіки знань [17]. Белл визначив кілька ключових рис постіндустріального суспільства: зростання значення інформації та знань як основного ресурсу, перехід від важкої промисловості до сектору послуг та зростаючу роль наукових досліджень та інновацій. Белл зазначав: «У постіндустріальному суспільстві головним фактором соціальних змін є не виробничий капітал, а знання» [17, с. 507]. Один з ключових каталізаторів переходу від індустріального до постіндустріального, або інформаційного суспільства, створення та поширення Інтернету, вносить і свої зміни до філософської думки. Мануель Кастельс у своїй роботі «Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура» (1996–1998) запропонував концепцію «мережевого суспільства» [12]. За Кастельсом, сучасний світ розвивається не через централізовані інститути (уряди, корпорації), а через децентралізовані мережі інформаційного обміну. Він писав: «Мережеве суспільство змінює саму структуру влади, адже контроль над інформаційними потоками важливіший, ніж контроль над матеріальними ресурсами» [12, с. 650].

Якщо у XX столітті технологічний детермінізм пояснювався через розвиток індустріального та інформаційного суспільства, то у XXI столітті

він трансформується в нові форми. Ключовими темами сучасного технологічного детермінізму стали постгуманізм, алгоритмічне управління, цифровий капіталізм та автоматизація прийняття рішень.

Постгуманізм – це сучасна філософська течія, яка переосмислює місце людини в світі, зосереджуючись на виході за межі традиційного антропоцентризму. Його коріння лежать в гуманізмі, який від початку визначав людину як центр світобудови, наділену особливою моральною, раціональною та суб'єктивною роллю. Однак, із розвитком технологій, штучного інтелекту, біоінженерії та роботизації, постгуманізм пропонує переглянути роль людини, ставлячи питання про її межі, можливість виходу за межі біологічної форми існування та перетворення в більш гнучкі та технологічно вдосконалені форми буття. В центрі постгуманістичних дискусій стоять проблеми взаємодії людини з технологіями, питання суб'єктності, злиття біологічного з штучним, а також проблема відповідальності в новій постлюдській епосі. Постгуманізм кидає виклик фундаментальним уявленням про людську природу, включаючи те, що значить бути людиною у світі, де технології змінюють тіло і свідомість. Заявлена тема є новим та мало представленим напрямком сучасної вітчизняної філософської думки.

Українська наукова думка тільки починає досліджувати поняття «постгуманізм» та його особливості в сучасному українському суспільстві. Цінними думками на цю тему ділиться Наталія Стратонова у своїй роботі «Морально-етичні проблеми трансгуманізму» [10], в якій вона досліджує морально-етичні виклики, що постають у зв'язку з технологічними змінами, які розширюють можливості людського тіла і свідомості. Авторка зазначає, що сучасні біотехнології та штучний інтелект не лише змінюють нашу взаємодію зі світом, а й відкривають питання щодо відповідальності за зміну людської природи. Зокрема, вона підкреслює, що постгуманізм кидає виклик класичним гуманістичним уявленням про людину, її автономію та самовизначення, оскільки технології стають не просто інструментом, а частиною нової постлюдської ідентичності.

Андрій Горбатюк у статті «Технокультура як соціокультурна основа постгуманізму» [11], розглядає феномен технокультури як основу для переходу до постгуманістичного суспільства. Він наголошує, що цифрова революція та розвиток штучного інтелекту сприяють створенню альтернативних форм самовизначення, де традиційні уявлення про тіло, мислення та соціальну взаємодію поступово втрачають свою сталу форму. Важливою тезою дослідника є те, що технології, які сприймаються як засіб розширення можливостей

людини, водночас можуть призвести до радикальної перебудови соціальної структури, викликаючи питання про нові форми влади та контролю. У цьому контексті Горбатюк звертає увагу на ризики цифрової ідентичності, де межа між людською автономією та технологічною детермінацією стає все менш виразною.

Дискусійним залишається питання різниці між поняттями «трансгуманізм» та «постгуманізм». Так, в роботах Л. Гоц відмічається: «Трансгуманізм є антропоцентричним рухом, який, наголошуючи на подоланні обмежень, накладених природою на людину, акцентує людську вищість та необхідність вдосконалення людства шляхом застосування технологій. На відміну від цього, постгуманізм відкидає антропоцентричну перспективу і переглядає ієрархічне положення людини у всесвіті в напрямку спростування стратегій видизму – присвоєння життєвих привілеїв істотам певного виду» [21, с. 186–188].

Трансгуманізм зосереджувався на можливостях технологічного вдосконалення людини за допомогою біотехнологій, штучного інтелекту та кіборгізації, з метою подолання таких традиційних людських обмежень, як старіння, хвороби та смерть. Цей підхід відкривав шлях до постгуманістичної думки, де людина вже не є остаточною формою еволюції, а лише перехідним етапом до нових форм існування. В дослідженні Н. Загурської представлено аналіз спекулятивного постгуманізму: «досліджується вплив критичного постгуманізму та спекулятивного реалізму на спекулятивний постгуманізм і водночас доводиться оригінальність спекулятивного постгуманізму, який полягає в становленні дивергентних життєформ та їхніх подій», а також «окреслюється сучасна концепція постлюдини в контексті спекулятивного постгуманізму як принципово онтологічна невизначена» [22, с. 25–31]. Дані роботи присвячені досить загальним питанням, актуалізуючи проблеми послюдини не можна не звернутися до її особистої свободи.

Історично, поняття «свободи особистості» було сформульовано ще Імануїлом Кантом у його «Критиці чистого розуму» (1788) [23], в якій він сформулював автономію як здатність діяти згідно з моральним законом, який встановлює сама людина. У контексті сучасного світу, автономія особистості означає також незалежність у прийнятті рішень у цифровому просторі: від свободи отримання інформації до самостійності у визначенні власної поведінки у мережі. Одним із найбільш обговорюваних аспектів втрати автономії є той самий алгоритмічний контроль, який впроваджується через штучний інтелект та big data.

Big Data – це технологія масового збору, зберігання, аналізу та використання величезних обся-

гів даних, які генеруються в цифровому просторі. Ці дані включають інформацію з соціальних мереж, транзакцій, GPS-трекінгу, пошукових запитів, електронної пошти та навіть біометричних сенсорів. Завдяки алгоритмам штучного інтелекту та машинного навчання Big Data дозволяє прогнозувати поведінку користувачів, персоналізувати рекламні та комунікаційні стратегії, а також впливати на прийняття рішень.

Однак, у контексті свободи особистості та постгуманізму, Big Data несе суттєві загрози. По-перше, відсутність контролю над власними даними веде до ерозії приватності: кожен онлайн-клік, транзакція або рух у просторі можуть бути зафіксовані та використані без відома людини. По-друге, технології поведінкової аналітики створюють цифровий профіль особистості, що дозволяє алгоритмам впливати на вибір людини, обмежуючи її автономію.

Крім того, у політичному контексті Big Data може перетворюватися на інструмент цифрового тоталітаризму. Використовуючи методи аналізу соціальних зв'язків та прогнозування поведінки, держави та корпорації здатні формувати алгоритмічний контроль над громадянами, створюючи репутаційні рейтинги (як у випадку соціального кредитного рейтингу в Китаї) або передбачаючи можливі акти інакомислення. Усе це піднімає ключове філософське питання: чи залишається людина незалежним суб'єктом у світі, де її свобода визначається параметрами алгоритмічної системи?

Шошана Зубофф у «Епосі спостережного капіталізму» (2019) [5], зазначає, що алгоритми Google, Facebook та Amazon не лише аналізують поведінку користувачів, а й активно маніпулюють нею. «Люди більше не є суб'єктами прийняття рішень – вони стають сировиною для нових ринків поведінкових прогнозів» [5, с. 784]. Це означає, що автономія особистості поступово підміняється алгоритмічною регуляцією. Алгоритми соціальних мереж фільтрують контент на основі минулих уподобань, створюючи ефект інформаційної бульбашки. Це обмежує здатність особи до критичного мислення та отримання альтернативних точок зору.

Дослідження Кейсі Ньютона (2020) [24], про роботу алгоритмів Facebook довело, що платформа підсилює радикальні політичні настрої, формуючи в людей хибне уявлення про реальність. Алгоритми, прагнучі максимізувати час перебування користувача в мережі, активно пропонують контент, що викликає емоційні реакції (гнів, страх), а не раціональне обговорення.

Таким чином, контроль технологій створює альтернативну цифрову реальність, в якій автономія вибору фактично стає ілюзорною. Окрім інформаційного контролю, серйозну загрозу для

автономії особистості становить цифрове спостереження. Урядові структури та приватні компанії використовують технології розпізнавання облич, геолокацію, аналіз поведінкових патернів для моніторингу населення.

Мануель Кастельс у «Мережевому суспільстві» (1996) [12], підкреслював, що цифрові технології створюють нові форми влади, у яких контроль за інформаційними потоками є важливішим за контроль над фізичними ресурсами.

Китайська система соціального рейтингу є найбільш відомим прикладом алгоритмічного контролю населення. Згідно з дослідженнями Мей Чена (2021) [25], система оцінює громадян за їхньою поведінкою в реальному та цифровому просторі, обмежуючи доступ до соціальних послуг для «низькооцінених» індивідів. Технології перетворюють громадян з автономних суб'єктів у цифрових піддослідних, поведінка яких визначається алгоритмічними критеріями.

Таким чином, цифрові технології стають інструментом контролю, що підриває традиційне розуміння автономії та свободи особистості. Ювал Ной Харарі у книзі «Homo Deus» (2016) [15], пише, що в майбутньому люди можуть втратити автономію не лише через цифровий контроль, а й через біотехнологічні модифікації. Він прогнозує, що великі корпорації та уряди почнуть впроваджувати біометричні пристрої та нейроінтерфейси для контролю людської поведінки. «У майбутньому свобода вибору може стати архаїчним поняттям, адже алгоритми краще за людину знатимуть, що їй потрібно» [15, с. 464]. Це вже частково реалізується: Amazon використовує систему контролю працівників через штучний інтелект, оцінюючи їхню продуктивність і навіть ухвалюючи рішення про звільнення.

Нік Бостром у своїй книзі «Суперінтелект» (2014) [16] попереджає, що розвиток штучного інтелекту може призвести до втрати контролю над технологіями, оскільки автономні системи почнуть ухвалювати рішення без людського втручання. Таким чином, технологічний детермінізм загрожує автономії особистості не лише через цифровий контроль, а й через поступову підміну людських рішень алгоритмічними системами.

Постгуманістична епоха неминуче вимагає переосмислення фундаментальних морально-етичних принципів, які повинні гарантувати свободу особистості в умовах технологічного детермінізму. Якщо гуманістична традиція визначає людину як центральну цінність буття, то сучасні реалії демонструють, що технології здатні не лише покращувати життя, а й ставати засобом контролю, маніпуляцій і соціального конструювання. Альтернативна етична модель має ґрунтуватися на кількох принципах, що допоможуть уникнути

небезпек цифрового контролю та алгоритмічного детермінізму.

Одним із таких принципів є цифровий анархізм, який органічно виникає у відповідь на глобальний цифровий контроль, що дедалі активніше впливає на приватне життя людей. Сам термін «цифрового анархізму» хоч і активно використовується у масовій інтернет-культурі, втім ще ніколи не був детально описаний у серйозних наукових роботах. Необхідно підкреслити відсутність прямих зв'язків терміну з класичними вченнями анархізму, або відокремлення його в окремий вид анархізму; схожіть деяких їх принципів, таких як децентралізація, протистояння державному впливу, створення ієрархії контролю, тощо. На нашу думку, його сутність полягає у використанні технологій не як засобу централізації влади, а як інструменту для збереження особистої свободи та приватності.

Як зазначає Кевін Мітнік у книзі «Привид у дроті» (2011) [14], технології не повинні бути одностороннім інструментом влади – вони можуть і повинні використовуватися самими людьми для захисту своєї незалежності. Інструменти шифрування, анонімні мережі (Tor), блокчейн та децентралізовані фінансові системи стають механізмами боротьби за інформаційну автономію, дозволяючи приховувати особисті дані від корпорацій та державних інститутів, які прагнуть монополізувати інформаційні потоки. Той, хто контролює дані, контролює суспільство, тому єдиним способом захистити цифрову свободу є створення альтернативних інформаційних екосистем, які будуються на принципах децентралізації та анонімності.

Другий принцип стосується етичної прозорості алгоритмів, що керують цифровими процесами. У сучасному світі алгоритмічне управління визначає, яку інформацію отримує користувач, які можливості перед ним відкриваються і навіть як формується його світогляд. Як підкреслює Шопанна Зубофф у книзі «Епоха спостережного капіталізму» (2019) [5], люди більше не є суб'єктами прийняття рішень – вони стають об'єктами прогнозованої поведінки, дані яких використовуються для комерційного та політичного впливу. Такі механізми створюють інформаційні бульбашки, що обмежують доступ до альтернативних точок зору, сприяють соціальному розшаруванню та формують цифрову нерівність. Етична прозорість алгоритмів має стати ключовим елементом нового суспільного договору між людиною та технологіями, що означає не лише відкритість принципів роботи алгоритмів, а й право особистості контролювати, які дані вона передає, а які залишаються поза цифровими мережами.

Неможливо говорити про свободу в епоху постгуманізму, не розглядаючи питання автоно-

мії особистості в мережевому суспільстві. Якщо в індустріальному суспільстві влада належала тим, хто контролював матеріальні ресурси, то в цифровому світі вона зосереджена в руках тих, хто контролює інформацію. Повертаючись до Мануеля Кастельса і його книги «Мережеве суспільство» (1996) [12], він зазначив, що нові форми цифрової влади мають більший вплив, ніж традиційні політичні та економічні системи, оскільки вони визначають самі правила гри. У цьому контексті критично важливо закріпити право на цифровий суверенітет як третій етичний принцип нового суспільного устрою. Кожна людина повинна мати можливість контролювати власні цифрові сліди, обирати рівень відкритості своєї інформації, а також реалізовувати право бути забутою, що означає можливість повного видалення особистих даних із цифрового середовища. Втрата контролю над цифровою ідентичністю веде до втрати автономії, тому регулювання цієї сфери має бути зосереджене не на державах чи корпораціях, а на самих громадянах.

Водночас, однієї лише технологічної прозорості недостатньо для збереження людської свободи. Четвертий етичний принцип – мережевий гуманізм – ідея, що технологічний розвиток має бути спрямований не на контроль над людиною, а на розширення її можливостей. Говард Рейнгольд у книзі «Розумний натовп: соціальна революція» [26] підкреслює, що технології не є нейтральними: вони або дають людям свободу, або позбавляють її, залежно від того, хто визначає їхній розвиток. Якщо алгоритми стають способом нав'язування рішень, вони мають бути переосмислені як інструмент підтримки критичного мислення та демократичного доступу до знань. Постгуманістичне суспільство не повинно зосереджуватися лише на технологічних досягненнях, ігноруючи морально-етичні засади людського існування. Навпаки, воно має створювати механізми, які підтримують рівний доступ до знань, захищають особистість від цифрової дискримінації та надають індивідам можливість впливати на власне майбутнє.

Висновки. У цій роботі було розглянуто морально-етичні виклики, які постають перед людством у добу постгуманізму та технологічного детермінізму. Стрімкий розвиток цифрових технологій, штучного інтелекту та алгоритмічного управління поведінкою людини створює нову реальність, у якій традиційні концепції свободи, автономії та приватності зазнають радикальних змін. Центральним результатом дослідження стало формулювання чотирьох ключових морально-етичних принципів, які можуть стати основою для гармонійного існування особистості в постгуманістичному суспільстві.

Перший принцип – цифровий анархізм – передбачає використання технологій як засобу захисту

індивіда від тотального контролю. Децентралізовані системи, блокчейн, анонімні мережі та технології шифрування мають забезпечити людям право на інформаційну автономію та свободу вибору.

Другий принцип – етична прозорість алгоритмів – є необхідною умовою для подолання ризиків цифрової дискримінації та маніпуляції свідомістю. Алгоритми, що визначають інформаційні потоки, соціальні привілеї та політичні рішення, повинні бути зрозумілими, відкритими та підконтрольними суспільству. У цьому контексті особливо важливим є право людини на усвідомлене цифрове середовище, що не спотворює її реальність і не піддає її поведінку прихованому впливу.

Третій принцип – автономія особистості в мережевому суспільстві – означає право людини самостійно визначати, як вона взаємодіє з цифровими платформами, якими є межі її цифрового існування та як регулюються її персональні дані. Право бути забутим, цифровий суверенітет та можливість незалежного існування у цифровій сфері є важливими складовими цього принципу.

Четвертий принцип – мережевий гуманізм – наголошує на тому, що технологічний розвиток має не лише розширювати функціональні можливості людини, а й забезпечувати етичну рівновагу між інтересами суспільства та технологічними корпораціями. Використання штучного інтелекту, автоматизованих систем ухвалення рішень та цифрових платформ має сприяти зміцненню демократичних інститутів, а не їх ерозії.

Таким чином, запропоновані морально-етичні принципи дають змогу подолати виклики цифрового тоталітаризму, створюють умови для побудови справедливого та відкритого постгуманістичного суспільства. Вони забезпечують не просто виживання людської автономії в умовах технологічної революції, а її зміцнення та трансформацію в нових умовах буття. Свобода людини у XXI столітті повинна визначатися не лише відсутністю зовнішнього контролю, але й наявністю інструментів, що дозволяють їй залишатися незалежним суб'єктом власного майбутнього.

Література

1. Маркс К. Злидні філософії. 1847. 62 с.
2. Веблен Т. Теорія бездіяльного класу. 1899. 15 с.
3. Маклюен М. Розуміння медіа: розширення людини. Нью-Йорк : McGraw-Hill, 1964. 359 с.
4. Віннер Л. Чи мають артефакти політичне значення? *Daedalus*, 1980. № 109 (1). С. 121–136.
5. Зубофф Ш. Епоха капіталізму наглядю: Боротьба за людське майбутнє на новому кордоні влади. Київ : Наш Формат, 2020. 784 с.
6. Роден Д. Постгуманне життя: Філософія на межі людського. Лондон : Routledge, 2014. 272 с.

7. Хейлз Н. К. Як ми стали постлюдьми: Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці. Чикаго : University of Chicago Press, 1999. 350 с.

8. Шваб К. Четверта промислова революція. Нью-Йорк : Crown Business, 2017. 192 с.

9. Ляо С. М. (ред.). Етика штучного інтелекту та робототехніки. Оксфорд : Oxford University Press, 2020. 400 с.

10. Стратонова Н. Морально-етичні проблеми трансгуманізму. *Філософська думка*, 2018. № 4. С. 75–89.

11. Горбатюк А. Феномен технокультури в контексті трансгуманізму: взаємодія між людством і технологіями. Київ : Наукова думка, 2023. 256 с.

12. Кастельс М. Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура. Лондон : Blackwell, 1996. 650 с.

13. Говард Р. Розумний натовп: соціальна революція. Нью-Йорк : Perseus Publishing, 2002. 288 с.

14. Мітнік К. Привид у дрозді. Нью-Йорк : Little, Brown and Company, 2011. 432 с.

15. Харарі Ю. Н. Homo Deus: Коротка історія майбутнього. Нью-Йорк : Harper, 2016. 464 с.

16. Бостром Н. Суперінтелект: Стратегії, небезпеки та перспективи. Оксфорд : Oxford University Press, 2014. 390 с.

17. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства. Нью-Йорк : Basic Books, 1973. 507 с.

18. Маркс К. Капітал. 1867.

19. Веблен Т. Теорія бездіяльного класу. Нью-Йорк : Macmillan, 1899.

20. Морган Л. Г. Давнє суспільство, або Дослідження щодо лінійного розвитку людства від дикості через варварство до цивілізації. Чикаго: Henry Holt & Co., 1877.

21. Гоц Л.С. Проблема ототожнення термінів «трансгуманізму» і «постгуманізму» та ступінь наукової розробленості теми в Україні. *Збірник наукових праць LOGOS*. 2021. с. 186–188. DOI: 10.36074/logos-15.10.2021.56

22. Загурська Н. Speculative posthumanism: naturalization and vitalization *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. 2018. Вип. 59. с. 25–31. DOI:10.26565/2226-0994-2018-59-3

23. Кант І. Критика чистого розуму. 1788

24. Інтернет ресурс: Newton, Casey. (2020). «Facebook's Algorithm: A Major Threat to Political Discourse». URL: <https://www.platformer.news/how-facebook-does-and-doesnt-shape/>

25. Інтернет ресурс: Chen, M. F., & Racz, M. Z. (2020). «Network disruption: maximizing disagreement and polarization in social networks». <https://arxiv.org/abs/2003.08377>

26. Рейнгольд Г. Розумний натовп: нова соціальна революція (Smart Mobs: The Next Social Revolution). Нью-Йорк : Perseus Publishing, 2002. 288 с.

Анотація

Ушно І. М., Олещенко В. В. Етика постгуманізму: свобода особистості в епоху технологічного детермінізму. – Стаття.

У статті розглядається проблема свободи особистості в умовах розвитку постгуманістичної епохи та

технологічного детермінізму. Стрімкий розвиток цифрових технологій, штучного інтелекту, біоінженерії та алгоритмічних систем змінює не лише суспільну структуру, а й фундаментальні уявлення про автономію особистості, право на приватність та контроль над власною ідентичністю. Аналізуються новітні концепції цифрового контролю та алгоритмічного управління поведінкою людини, що формують нові виклики для традиційних етичних і правових систем. У роботі підкреслюється, що існуючі механізми регулювання не враховують специфіку технологічного прогресу та його впливу на суспільні відносини, що створює ризики для персональної свободи.

Автори досліджують можливі шляхи вирішення даних проблем через запровадження нових морально-етичних принципів, що враховують потребу у збереженні свободи особистості в умовах глобальної цифровізації. Зокрема, обґрунтовується роль концепції цифрового анархізму, яка передбачає використання технологій не як засобу контролю, а як інструменту самозахисту особистості від централізованого спостереження. Розглядається необхідність етичної прозорості алгоритмів, які все більше впливають на поведінку користувачів та прийняття рішень у різних сферах життя. Визначається значення автономії особистості у мережевому суспільстві та права на цифровий суверенітет, що передбачає можливість самостійного контролю над персональними даними. Також акцентується увага на концепції мережевого гуманізму, яка пропонує поєднання технологічного прогресу з гуманістичними цінностями, що гарантують баланс між свободою, безпекою та етичним використанням цифрових технологій.

У статті робиться висновок, що постгуманізм не заперечує технологічний розвиток, а вимагає його переосмислення з точки зору збереження основних прав людини. Запропоновані принципи можуть слугувати основою для формування нової етичної парадигми, що враховує вплив цифрового середовища та постлюдських трансформацій на майбутнє людської автономії.

Ключові слова: постгуманізм, трансгуманізм, інформаційне суспільство, цифровий анархізм, технологічний детермінізм, етика технологій, алгоритмічний контроль, штучний інтелект, свобода особистості, мережевий гуманізм.

Summary

Ushno I. M., Oleshchenko V. V. The Ethics of posthumanism: freedom of the individual in the era of technological determinism. – Article.

The article examines the issue of individual freedom in the context of the posthumanist era and technological determinism. The rapid advancement of digital technologies, artificial intelligence, bioengineering, and algorithmic systems is transforming not only social structures but also fundamental concepts of personal autonomy, the right to privacy, and control over identity. The study explores modern concepts of digital control and algorithmic governance, which create new challenges for traditional ethical and legal frameworks. It is emphasized that existing regulatory mechanisms fail to adequately address the specific nature of technological progress and its impact on societal relations, leading to risks for personal freedom.

The authors investigate possible solutions through the adoption of new moral and ethical principles aimed at preserving individual freedom in the era of global digitalization. In particular, the concept of digital anarchism is justified as a means of using technology not as a tool of control but as a mechanism for protecting individuals from centralized surveillance. The necessity of algorithmic transparency is analyzed, highlighting how automated systems influence user behavior and decision-making across various fields. The significance of personal autonomy in networked society is emphasized, along with the right to digital sovereignty, which entails self-regulation over personal data. Additionally, the study explores the idea of network humanism, advocating for the integration of technological progress with humanistic values to ensure a balance between freedom, security, and ethical digital practices.

The article concludes that posthumanism does not reject technological progress but calls for its reevaluation in the context of human rights preservation. The proposed principles serve as a foundation for a new ethical paradigm that accounts for the influence of digital environments and posthuman transformations on the future of human autonomy.

Key words: posthumanism, transhumanism, information society, digital anarchism, technological determinism, ethics of technology, algorithmic control, artificial intelligence, personal freedom, network humanism.